

Kiss Balázs

joghallgató (PTE ÁJK)

Soltész Evelin

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Szexuális bűncselekmények a viktimológia tükrében

I. Bevezetés

Napjainkban hazánkban és nemzetközi viszonylatban is különösen nagy médiafigyelmet kapnak a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs ellen elkövetett bűncselekmények áldozatai. Ezen bűncselekményekkel nap mint nap találkozhatunk a közösségi felületeken, televíziós csatornákon, és a nyomtatott sajtóban is. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (továbbiakban: Btk.) rögzített nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények közül kutatásunkban kizárólag a szexuális erőszakra,¹ szexuális kényszerítésre² és a szexuális visszaélésre³ fordítunk kiemelt figyelmet. Ezekre a továbbiakban szexuális bűncselekményekként hivatkozunk. A Belügyminisztérium Bűnügyi Statisztikai Rendszerében fellelhető adatok szerint ezen bűncselekmények körében az elmúlt közel öt év alatt a sértetté válások száma megközelíti a 2400-at.⁴

Kutatásunk során azt vizsgáljuk, hogy ezen bűncselekmények esetében mekkora közrehatásuk van a sértetteknek – kriminológiai értelemben az áldozatoknak – a deliktumok megvalósulásában. Kitérünk továbbá arra, miként befolyásolja a sértetté válást az áldozatok életkora, lakóhelye és családi háttere. Utalunk a hazai történeti szabályozásra áldozattani szempontból, a magasfokú látenciára – különös tekintettel a családon belüli erőszakra és a fiatalok sérelmére elkövetett bűncselekményekre –, továbbá összevetjük a rendelkezésre álló magyar és Európai Uniói statisztikákat. Végezetül ezeket, és más nemzetközi alternatív módszereket felhasználva felvetünk lehetséges megoldásokat a látencia csökkentésére és az említett bűncselekmények számának redukálására.

¹ Btk. 196. §

² Btk. 197. §

³ Btk. 198. §

⁴ Bűnügyi Statisztikai Rendszer <https://bsr.bm.hu> (2023. 04. 14.)

II. A szexuális bűncselekmények korábbi szabályozása Magyarországon

II.1. A 2012. évi C. törvényt megelőző hazai szabályozás

A mai értelemben vett nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények körét már hazánk első büntető törvénykönyve, az 1878. évi V. törvény (továbbiakban: Csemegi-kódex) is részletes szabályozás alá vette. A kódex két releváns rendelkezése az erőszakos nemi közösülés, illetve a szemérem elleni erőszak volt. A Csemegi-kódex alapján:

*„erőszakos nemi közösülés büntetést követi el, 1. aki valamely nőt erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön, 2. aki valamely nőszemélynek öntudatlan, vagy akarata nyilvánítására, vagy védelmére tehetetlen állapotát arra használja fel, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön, akár ő idézte elő azona állapotát, akár nem”*⁵ Emellett úgy rendelkezett hogy *„szemérem elleni erőszak büntetést követi el, aki valamely nőszemélyen erőszakkal vagy fenyegetéssel, vagy a nőszemélynek öntudatlan, vagy akarata nyilvánítására, vagy védelmére tehetetlen állapotában házasságon kívüli fajtalanságot követ el, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítású büntetést nem képez.”*⁶

Áldozattani szempontból fontos megjegyezni, hogy ezen bűncselekmények sértettje kizárólag nő, az elkövetői oldalon közvetlen tettes pedig csak férfi lehetett.⁷ Mindkét bűncselekmény esetében a bűnvádi eljárást csak a sértett indítványára lehetett megkezdeni. Hivatalból csak kivételes esetekben – például, ha a büntett a sértett halálát okozta – indult meg az eljárás.⁸

Az 1961. évi V. törvény a korábbi szabályozáshoz képest annyiban tért el, hogy a szemérem elleni erőszakot már nem kiegészítő jelleggel – tehát akkor, ha más bűncselekmény nem valósul meg – hanem sui generis deliktumként rendeli büntetni. Alapvetően az elkövetői és a sértetti kör tekintetében változás nem történt.⁹

Az 1978. évi IV. törvénybe foglalt szabályozás és az ezt követő módosítások számottevőek, mind a módosított és kibővített tényállások, mind a házastársak közötti elkövetés vonatkozásában. Az 1978. évi IV. törvény a korábban tárgyalt deliktumokat a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények cím alatt szabályozta.¹⁰ Az új szabályozás az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak tényállását ugyan nem érintette érdemben, azonban a jogalkotó új deliktumok beemelésével szélesítette a büntetendő cselekmények körét.

Vizsgálódásunk szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az 1997. évi LXXIII. törvény, mely többek között a Csemegi kódexben is tárgyalt erőszakos közösülés tényállásának módosítását

⁵ Csemegi-kódex 232. §

⁶ Csemegi-kódex 233. §

⁷ Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve: A szemérem elleni büntettek és vétségek. Attila- Nyomda Kiadó, Budapest 1937. 29-34. o.

⁸ Dr. Turi Barnabás: Az ember nemi szabadsága elleni bűncselekmények bemutatása - szexuális kényszerítés, szexuális erőszak.

https://mabie.hu/attachments/article/1590/Dr.%20Turi%20Barnabás_Az%20ember%20nemi%20szabadsága%20elleni%20bűncselekmények%20bemutatása%20-%20szexuális%20kényszer%20és,%20szexuális%20erőszak.pdf
(2023. 04. 14.)

⁹ Nagy Alexandra: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények a Csemegi kódextól az új Btk-ig. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-nemi-erkolcs-elleni-eroszakos-buncselekmények-a-csemegi-kodextol-az-uj-btk-ig/>
(2023. 04. 15.)

¹⁰ Turi: i. m. 9. o.

eredményezte. Ezen változtatások alapján az áldozati kör kibővült, a házastárs és a férfiak sérelmére elkövetett cselekmények is deliktumnak minősültek.¹¹ Ezen módosítás azzal, hogy büntetendővé tette a házasságon belüli erőszakot, meghatározta, melyek azok a cselekmények, amelyek még a házastársak intim szférájában sem megengedhetők. Fontos következményként értékelendő, hogy a házastársak a házasságkötés által nem mondanak le szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötést követően egyik fél sem jogosult arra, hogy a másik felet akarata ellenére szexuális aktusra kényszerítse, melynek lehetnek fizikai és lelki vonzatai is.¹²

Továbbá fontos módosítást tartalmazott a 2005. évi XCI. törvény is, miszerint a 12. életévét be nem töltött személy védekezésre képtelen személynek minősül, így a vele létesített (akár beleegyezéssel történő) szexuális kapcsolatot erőszakos nemi bűncselekményként szükséges kezelni.¹³

II.2. A 2012. évi C. törvény

A hatályos Btk. az eddig tárgyalt szabályozásokhoz képest új és jelentős változásokat vezetett be. A Btk. XIX. fejezete „*A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*” cím alatt taglalja ezen deliktumokat. Bővül a jogi tárgyak köre is, a nemi önrendelkezés, a nemi integritás és a nemi szabadság védelme egyaránt a jogalkotó által védett jogi tárgyak körébe tartozik. Ezen felül új fogalmakat vezet be, a tényállások szerkezete és tartalma is változik.¹⁴ A fejezet alá tartozik a szexuális kényszerítés, a szexuális erőszak, a szexuális visszaélés, a vérfertőzés, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitartottság, a gyermekprostitúció kihasználása, a gyermekpornográfia és a szemérem sértés. Ahogy erre a bevezetőben már utaltunk, ezen tanulmány szempontjából az első három tényállás releváns, így a továbbiakban ezek rövid, áldozatok szemszögéből történő elemzésére térünk ki.

A Btk. 196. § (1) bekezdése szerint „*Aki más szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*”¹⁵ A szexuális kényszerítés a kényszer típusú nemi bűncselekmények közé tartozik, a szexuális erőszaktól a kényszerítés foka alapján lehet elkülöníteni. A tettes és a passzív alany személyében a nemnek már nincs jelentősége. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, függetlenül attól, hogy a sértettel azonos vagy ellenkező nemű személynek minősül.¹⁶ Mivel a nemi önrendelkezéshez való jog az Alaptörvényben is fellelhető, mint minden embert megillető alapvető jog, megsértése nem kötött a teljes cselekvőképesség meglétéhez. Tehát férfi, nő, fiatalos és nagykorú is betöltheti az elkövetői szerepet, kivételt ez alól a 12. életévüket be nem töltött személyek képeznek. Ugyan a szexuális kényszerítés nem rendelkezik korábbi szabályozással, jelentősége

¹¹ *Febér Lenke – Virág György: A nemi erőszak büntetőjogi szabályozása. Állam- és Jogtudomány 2006/1. sz. 21-51. o.*

¹² Uo.

¹³ 2005. évi XCI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról.

¹⁴ *Polt Péter: Új Btk. kommentár. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest 2013. 7. o.*

¹⁵ Btk. 196. §

¹⁶ *Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 193. o.*

mégis számottevő. A jogalkotó azzal, hogy a nemi önrendelkezést kiemelte a kényszerítés által megsérthető jogi tárgyak köréből, és azt, mint szexuális kényszerítést külön tényállásba foglalta, elősegítette a szexuális jellegű bűncselekmények átfogóbb és részletesebb feltárásának lehetőségét.¹⁷

A hatályos Btk. alapján „*Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki*

- a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,*
- b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.”¹⁸*

A szexuális erőszak hatályos tényállása a már korábban is szabályozott erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak tényállásainak összekapcsolásával jött létre, amely egy letisztultabb, és a gyakorlat számára jobban alkalmazható szabályozás. Viktimológiai szempontból kiemelendő, hogy az új szabályozás magában foglalja a korábbi 37/2002. (IX.4.) AB határozat által megsemmisített, természet elleni erőszakos fajtalanságnak nevezett bűncselekményt is, mely alapján azonos nemű személy is lehet elkövető. A bűncselekmény alanya a hatályos szabályozás alapján bárki lehet; 1997. szeptember 15-ig, ha a bűncselekmény elkövetője nő volt, a sértett pedig férfi, ezen cselekmény nem minősült bűncselekménynek. Azonban, ezt a módosítást követően passzív alany már bárki lehetett, nemtől, életkortól függetlenül.¹⁹

A hatályos szabályozás szerint „*Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, vagy ilyen személyt arra bír rá, hogy mással szexuális cselekményt végezzen, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁰*

Ezen szabályozás esetében az elsődlegesen védett jogi tárgy „*a gyermek zavartalan szexuális fejlődése, ami azt jelenti, hogy a felnőttek szexuális behatásaitól indokolt védeni a gyermekeket.”²¹*

Álláspontunk szerint mindhárom tényállás és azok minősített esetei alapján megállapítható, hogy az új Btk. a korábbi szabályozásokhoz képest nagyobb hangsúlyt fektet a fiatalkorúak és a gyermekkorúak védelmére, továbbá súlyosabb szankciókat helyez kilátásba ezen sértettek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében. A sértettek köre emellett nemiség szempontjából is kibővült.

A korábbi történeti szabályozással ellentétben ez tükrözi a 21. századi modern társadalomban alapvetően megvalósuló nemek közötti egyenlőséget, a törvény semmilyen módon nem tesz különbséget a férfi és női tettesek és passzív alanyok között.

¹⁷ Szomor Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. fejezetéhez. Magyar jog 2013/11. sz. 649-657. o.

¹⁸ Btk. 197. §

¹⁹ Blaskó Béla: Büntetőjog: különös rész I. Rejtjel Kiadó, Budapest 2013. 145. o.

²⁰ Btk. 198. §

²¹ Karsai Krisztina (szerk.): Anyagi büntetőjog. Különös Rész I. Iurisperitus, Szeged 2013. 142. o.

III. A látencia megjelenése és mértéke a szexuális bűncselekmények körében

III.1. A látencia általában és a szexuális bűncselekmények körében

A látencia Korinek László meghatározása szerint „*azoknak a kriminális magatartásoknak az összessége, amelyek nem jutnak a bűnüldöző szervek tudomására, így a hivatalos statisztikában sem jelennek meg.*”²² Alapvetően az állampolgárok sokkal nagyobb számban válnak bűncselekmények áldozatává, mint amennyiszer ezt ténylegesen jelentik a hatóságok számára, ebből adódik a hivatalos statisztikák visszássága. A szexuális bűncselekményeknek van egy közös jellemzője: az áldozatok nem szeretnék, hogy a hatóság tudomására jusson az eset, melynek oka személyenként eltérő lehet. Azonban szükséges felkutatni azon társadalomra veszélyes magatartásokat, amelyek továbbra is hozzáadnak a magasfokú látenciához, hiszen enélkül csak a rendelkezésre álló adatok és bűnügyi statisztikák alapján lehetséges az ismertté vált bűnözést mérni, így az össz-bűnözés valódi mértékére csupán következtetni lehet.²³

Annak ellenére, hogy a szexuális bűncselekmények körébe számos deliktum tartozik, a feltételezett elkövetések száma jelentősen meghaladja a bejelentett bűncselekmények számát, a látencia igen magas. Több szerző is arról számol be – köztük Korinek László is –, hogy a látencia a szexuális bűncselekmények körében legalább 90 %-os.²⁴ Ez alapján feltételezhető, hogy a látens bűnözés az ismertté vált bűnözés legalább kétszerese, de ez a szám lehet akár négyszerese, ötszöröse is a regisztrált bűnözésnek. Éppen ezért muszáj azt vizsgálni, miképpen csökkenthető a látencia, milyen eszközökkel lehet növelni a szexuális bűncselekmények felderítettségét. Ehhez azonban először szükséges megismerni annak okait, miért nem kerülnek ezen bűncselekmények a felszínre.²⁵

III.2. A látencia lehetséges okai általában és a szexuális bűncselekmények körében

Természetesnek gondolt reakció, hogy az a személy, aki bűncselekmény áldozatává válik, a hatóságokhoz fordul, hiszen a modern társadalomban az ilyesfajta sérelmek orvoslása állami, közhatalmi feladat. Ezt a védelmet az emberek a rendőrségtől, az igazságszolgáltatási rendszertől várják, így szerezhetnek maguk számára anyagi megtérítést, vagy éppen jogi és erkölcsi elégtételt. Sok esetben előfordul azonban, hogy az áldozatok akár önszántukból, akár rajtuk kívülálló okokból mégsem fordulnak a hivatalos szervekhez, ezzel is növelve a rejtve maradt bűncselekmények számát.²⁶

A látenciát általánosan előidéző okként említhetőek az áldozat nélküli bűncselekmények. Ezen esetekben részben vagy egészben lehetetlen azonosítani a sértettet, vagy egyáltalán nem várható el adott személytől a feljelentés megtétele. Az előbbire példa, ha a bűncselekmény nem elsősorban személy,

²² Korinek László: Látens bűnözés. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/latens-bunozes> (2023. 04. 15.)

²³ Korinek: Látens bűnözés... 2. o.

²⁴ Korinek László: Egyetemi hallgatók szexuális viktimizációjának nemzetközi összehasonlító elemzése. Jogtudományi Közlöny 2004/11. sz. 377. o.

²⁵ Mezőfi Viktória: Viktimológia vizsgálódások a szexuális bűncselekmények körében. http://acta.bibl.u-szeged.hu/70867/1/forum_discipulorum_2019_221-258.pdf (2023. 04. 16.)

²⁶ Korinek: Látens bűnözés... 3. o.

hanem valamely jogilag védett érték ellen irányul. Utóbbi esetére pedig megfelelő példa a vesztegetés tényállása, melyben minden résztvevőnek kifejezetten érdeke a bűncselekmény rejtve maradása.²⁷

A látencia oka gyakran visszavezethető arra a jelenségre, amikor az azonosítható sértettek nem teszik meg a feljelentést, még akkor sem, ha az áldozati szerepük egyértelmű. Ennek számos magyarázata van: a sértett el szeretné kerülni a feljelentés következményeit, a hatóságokkal szembeni bizalmatlanság, a konfliktus magánúton való rendezése vagy a sértett egyáltalán nem tartotta a történeteket számottevőnek. A szexuális bűncselekmények körében – a látencia általános okai mellett – meg kell említeni a családon belül elkövetett szexuális bűncselekményeket, a szakemberek figyelmének hiányát, illetve a társadalom közömbösségét.²⁸

A szexuális deliktumok, ha elkövetésükre családon belül kerül sor, nagy eséllyel rejtve maradnak a hatóságok előtt, különösképp akkor, ha ez a szülő-gyermek relációban történik a gyermek sérelmére. A látencia oka ezen esetben abban áll, hogy az abuzáló, erőszakoló szülő igen gyakran valamilyen előny, kiváltság nyújtásával veszi rá a gyermeket, hogy a történetekről ne beszéljen. Más esetben ennek ellentétével, fenyegetéssel és bántalmazással bírja őt hallgatásra.²⁹ Ebből adódik, hogy minél közelebbi kapcsolatban állnak a sértettek az elkövetővel, annál kisebb rá az esély, hogy megteszik a feljelentést, vagy szólnak másik családtagnak, kívülállónak. Szükséges megjegyezni, hogy ezekben az esetekben a másik szülőnek (jellemzően az anyának) objektíve lehetősége lenne arra, hogy ezen cselekményeket a hatóságnál bejelentse, azonban az esetek többségében ők is elszenvedői a megfélemlítésnek és az erőszaknak. Ennek tükrében sokkal inkább tekinthetőek ők is áldozatnak, nem pedig cserbenhagyóknak.³⁰ Mindemellett a feljelentés hiányának lehet oka az is, hogy a sértettek a családon belül történő dolgokat, így a bántalmazást, szexuális bűncselekményeket is magánügynek tekintik, így nem fordulnak a hatóságokhoz. Más esetben a sértett (legtöbbször a gyermek) nem is fogja fel, hogy ami vele történik, az nem normális és nem elfogadható, kiváltképpen, ha a szexuális abúzus kicsi korban kezdődött, hisz így természetesnek fogja venni. Megemlítendő az elkövetőtől, illetve a megtorlástól való félelem is.³¹

További probléma és egyben ok lehet a sértett környezetének (tágabb család, tanárok, barátok) és a szakemberek (orvosok, pszichológusok) hanyagsága, akik a potenciális áldozatok által közvetített jeleket figyelmen kívül hagyják, nem észlelik. Ezek a jelek lehetnek fizikai és lelki eredetűek egyaránt. Fizikai jelek lehetnek a testen megjelenő sérülések, zúzódások, szexuális úton terjedő betegségek.

Lelki, viselkedésbeli jelek lehetnek a túlzott elszigeteltség, visszahúzó természet, szorongás,

²⁷ Btk. 290. §

²⁸ *Mezőőr*: i. m. 227. o.

²⁹ Korinek László: A szexuális viktimizáció összefüggései. In: Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára (szerk. Korinek László – Kőhalmi László – Herke Csongor). Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs 2004. 155. o.

³⁰ *Szomoró* Zsolt: A nemi bűncselekmények alapkérdései. Rejtjel Kiadó, Budapest. 2009.

³¹ Uo.

depresszió. A bántalmazott egyének gyakran önpusztító tevékenységeket folytatnak, szuicid hajlamok is megjelenhetnek. Lányok esetében lehet szó kirívó öltözködésről, fiúknál pedig feltűnően hivalkodó, pajzán magatartásról.³²

Ezen bűncselekmények vonatkozásában a társadalmat, mint befolyásoló tényezőt sem lehet figyelmen kívül hagyni. Sok esetben a szexuális bűncselekményben érintettek félnek a társadalom ítélkező magatartásától, a megfélemlítéstől, ezért nem szeretnék, hogy a társadalom más tagjai tudomást szerezzenek az őket ért sérelemről, és ez alapján véleményt formáljanak róluk.³³ A szégyenérzet, amit ilyenkor éreznek, ölthet akkora mértéket is, hogy annak ellenére, hogy az áldozatok tudják, mit kellene cselekedniük, inkább elhallgatják, titkolják, esetleg tagadják az esetet. A Btk. szerint „A 196. § (1) bekezdésében, a 197. § (1) bekezdés a) pontjában, és a 205. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek.”³⁴ Ezen bűncselekmények esetében magánindítványra indul meg az eljárás, ezért csakis a sértettek kezében van a döntés, hogy az elkövetőket felelősségre vonják-e.³⁵

A következő lehetséges ok a hatóságok iránti bizalmatlanság és az azzal kapcsolatos engedetlenség. Ez az attitűd arra vezethető vissza, hogy a rendőrség sokszor vonakodik beavatkozni például a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények felderítésébe, illetve előfordulhat, hogy megkérdőjelezi a feljelentő állításait. A sértett rendszerint a kitaláció és a meseszöveg “vádjával” találja szemben magát, amely még inkább csökkenti a feljelentési hajlandóságot, ezzel ismételtén hozzájárulva a látencia növeléséhez. Erre jó példák azon gyermekelhelyezési perek, amelyekben a válófélben lévők szexuális bántalmazással vádolják a másik felet, és a rendőrségi dolgozók nem fogadják el a feljelentést. Természetesen a hatósági szelekció is szerepet játszik abban, miért nem fordulnak a hatóságokhoz a sértettek, hiszen nem minden szubjektíve bűncselekményként megélt történés váltja ki az eljárás megindítását.³⁶ Sokszor állnak úgy a sértettek, hogy a velük történeteket csak kitalálják, a nő vagy férfi hazudik, vagy éppen a másikat akarja nehéz helyzetbe hozni. A hivatalos szervek csak és kizárólag az objektív bizonyítékokra támaszkodnak és támaszkodhatnak, ezek pedig szexuális deliktumok esetén nem minden esetben, vagy csak az áldozat nagy mértékű büntudatát és szégyenérzetét növelve bizonyíthatóak. Virág György megfogalmazásában: „*Kimondva-kimondatlanul kétségbe vonják, tagadják a cselekmény megtörténtét, hibáztatják vagy éppen vádolják a sértettet a vele történetek miatt. Ez a reakció fokozza az áldozatok amúgy is meglévő szégyenérzetét, büntudatát.*”³⁷ A bűncselekmény által okozott fájdalom, lelki trauma

³² Széchy Orsolya (szerk.): Szexuális gyermekbántalmazás a családban. Animula Kiadó, Budapest 2001. 24-25. o.

³³ Korinek László: Félelem a bűnözéstől, rejtett bűnözés. In: Kriminológia (szerk. Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós). Wolters Kluwer, Budapest 2016. 384. o.

³⁴ Btk. 207. §

³⁵ Korinek: Félelem a bűnözéstől... 371-391. o.

³⁶ Uo.

³⁷ Virág György: Áldozatok testközelben. A szexuális bűncselekmények áldozatainak védelme. In: A modern büntetőpolitika problémái Nagy-Britanniában. Kriminológiai Közlemények 51. (szerk. Gönczöl Katalin). Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest 1995. 119. o.

vagy akár az ezzel együtt járó vagyonvesztés mellett fontos figyelmet szentelni az úgynevezett másodlagos viktimizáció hatásaira. Ide tartozik például a már említett megvetés a társadalom részéről, de az az eset is, amikor az áldozat nem akar szembesülni többé az elkövetővel, például egy rendőrségi vagy bírósági eljárásban. Éppen ezért, a szexuális bűncselekmények körében a jog reagált, így a már említett bűncselekmények esetében csak és kizárólag a sértett magánindítványára indul meg az eljárás, még akkor is, ha a hatóság már más forrásból értesült a deliktum elkövetéséről.³⁸

IV. A szexuális bűncselekményekre vonatkozó adatok, statisztikák

IV.1. Hazai statisztikák, felmérések

A következőkben górcső alá vesszük a szexuális bűncselekményeket érintő statisztikákat, illetve a rendelkezésre álló adatokat, amelyek alapján következtetéseket vonunk le áldozattani szempontból. Mivel nem állnak rendelkezésre adatok azonos időszakból, ezért a hazai és Európai Unió statisztikákat egymástól elkülönítve mutatjuk be. A magyar statisztikák alapját legnagyobb részben a Bűnügyi Statisztikai Rendszerben (továbbiakban: BSR) megtalálható adatok képezik,³⁹ felhasználtuk emellett az Országos Kriminológiai Intézet 2004-es kutatásában,⁴⁰ és a Legfőbb Ügyészség 2014-es felmérésében fellelhető adatokat is.⁴¹ A továbbiakban a BSR-ben a 2018. II. félévétől számontartott adatok kerülnek bemutatásra, amelyek megközelítőleg az elmúlt 5 év bűnügyi statisztikáit tükrözik.

Az elkövetések száma szerint a szexuális bűncselekmények körében az elmúlt 5 év során 1508 esetben regisztráltak szexuális erőszakot, 404 esetben szexuális kényszerítést, továbbá 420 esetben szexuális visszaélést. Ez összesítve 2332 regisztrált bűncselekmény.⁴² Az elkövetések száma szerinti megoszlást az 1. ábra szemlélteti.⁴³

³⁸ *Virág: Áldozatok testközelben...* 120. o.

³⁹ Bűnügyi Statisztikai Rendszer

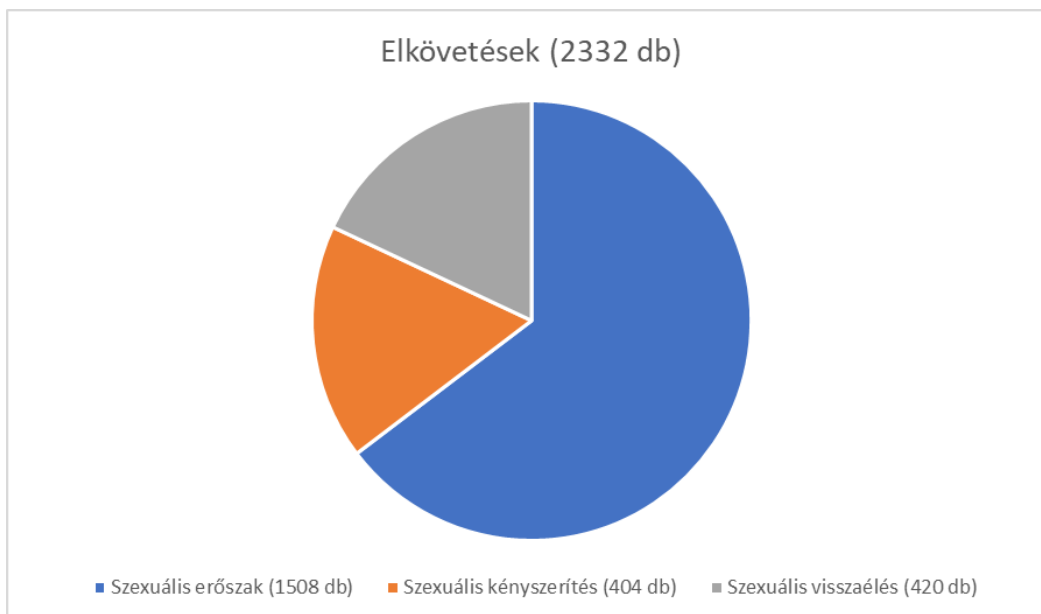
(https://bsr.bm.hu/Document?fbclid=IwAR2DrK0ij8ylekRetgzubqGgim4Ia_ojyCTBBd_iT62YiaBvCNyoD3EEueQ) (2023. 04. 16.)

⁴⁰ Országos Kriminológiai Intézet: *Áldozatok és vélemények I.* Budapest 2004.

⁴¹ Magyarország ügyészsége – statisztikai adatok <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/> (2023. 04. 19.)

⁴² Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/3b2zw57p> (2023. 04. 19.)

⁴³ 1. ábra: Az elkövetések száma szerinti megoszlás. <https://tinyurl.com/3b2zw57p> (2023. 04. 22.)

1. ábra: Az elkövetések száma szerinti megoszlás

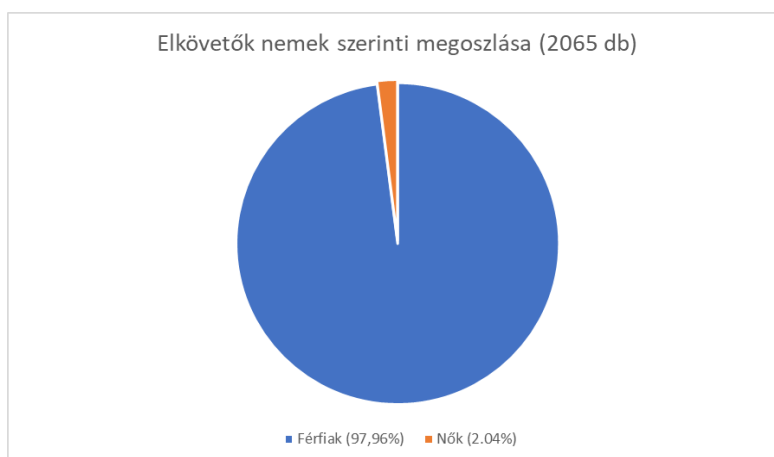
Az elkövetőkre vonatkozó kimutatások alapján, amelyek magukba foglalják az elkövetők nemét, illetve életkorát is, megállapítható, hogy szexuális erőszak bűncselekményt 1382 személy követett el, melyből 31 volt nő és 1351 férfi (2,25%-97,75%). Az elkövetők közül 328 személy 18 év alatti, 1054 pedig 18 év feletti (23,73%-76,27%). Ugyanez szexuális kényszerítésre levetítve, mely során a regisztrált elkövetők száma 282 személy, a női elkövetők száma 3, a férfi elkövetők száma pedig 279 (1,06%-98,94%). A 18 év alatti elkövetők száma 64, a 18 év feletti elkövetők száma pedig 218 (22,7%-77,3%). Végül a regisztrált elkövetők száma szexuális visszaélés esetében 401, akik közül minden elkövető tényállásból adódóan 18 év feletti, 8 női és 393 férfi elkövetővel (2%-98%). Az adatokat összevetve kijelenthető, hogy a szexuális bűncselekmények körében a 2065 elkövető nemek szerint a következőképpen oszlik meg: a női elkövetők száma 42, a férfiaké pedig 2023. Ez az arány 2,04% a nők javára, míg 97,96% a férfiak oldaláról, ezt szemlélteti a 2. ábra.⁴⁴

⁴⁴ 2. ábra: Az elkövetők kor szerinti megoszlása. <https://tinyurl.com/mr2dc3mc> (2023. 04. 22.)

2. ábra: Az elkövetők kor szerinti megoszlása

Mint ahogyan az a 3. ábrából⁴⁵ is látszik, életkor alapján az elkövetők csupán 19%-a 18. életévét be nem töltött személy, a fennmaradó 81% mind 18 év feletti személy.⁴⁶

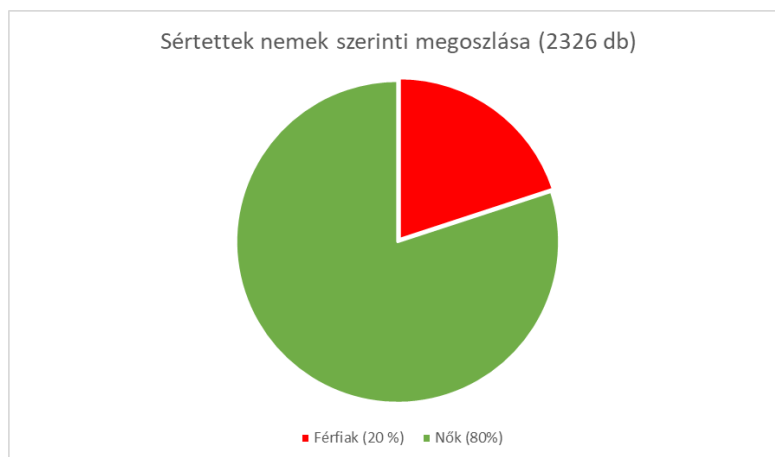
3. ábra: Az elkövetők nemek szerinti megoszlása

A sértettek oldalát bemutató statisztikák alapján megállapítható, hogy szexuális erőszak esetében 1513 sértett volt, melyből 996 személy 18 év alatti és 517 személy 18 év feletti. A sértettek között 322 férfi és 1191 nő van, ami százalékban szemlélítve 21,28%, illetve 78,72%. Ez az életkor tekintetében 65,83% a fiatalkorúaknál és 34,17% a 18. életévét betöltötteknél. Szexuális kényszerítés bűncselekményének 408 sértettje van, melyből 218 fiatalkorú, vagyis a sértettek 53,41%, míg 190 sértett nagykorú, ez a sértettek 46,57%-át jelenti. Nemek szerint 53 férfi és 355 női sértett van, ami 13-87%-os arány. Végül szexuális visszaélés esetében 425 regisztrált sértett volt az elmúlt 5 év során, akik közül mindenki fiatalkorú, nemek szerint elosztva pedig a sértettek 21,89 %-a férfi, szám szerint 93, illetve

⁴⁵ 3. ábra: Az elkövetők nemek szerinti megoszlása. <https://tinyurl.com/bp954zxx> (2023. 04. 22.)

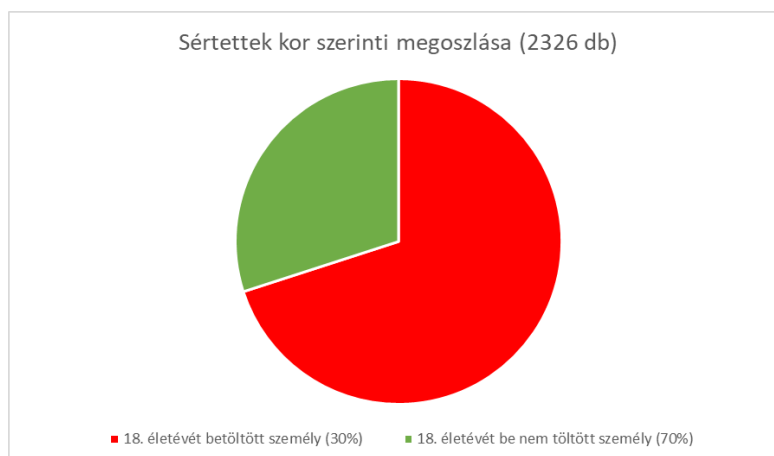
⁴⁶ Elkövetések száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/bp954zxx> (2023. 04. 17.)

78,11%-uk nő, vagyis 332 sértett. Ha ezeket az adatokat egybevetjük, konstatálható, hogy a szexuális bűncselekmények sértettjei az esetek 80%-ában nők (szám szerint 1878), és 20%-ban férfiak (468). Ezt az arányt szemlélteti a 4. ábra.⁴⁷

4. ábra: A sértettek nemek szerinti megoszlása

A sértettek életkora alapján kijelenthető, melyet az 5. ábra⁴⁸ is alátámaszt, hogy az esetek 70%-ában (1639 sértett) 18. életévüket be nem töltötték sérelmére követték el ezen bűncselekményeket, míg a maradék 30%-a a sértetteknek 18 év feletti.⁴⁹

5. ábra: A sértettek kor szerinti megoszlása

Mint már említettük, ezek az adatok az elmúlt 5 év távlatában helytállóak, Magyarország területére

⁴⁷ 4. ábra: A sértettek nemek szerinti megoszlása. <https://tinyurl.com/4e23p7xs> (2023. 04. 17.)

⁴⁸ 5. ábra: A sértettek kor szerinti megoszlása. <https://tinyurl.com/4e23p7xs> (2023. 04. 17.)

⁴⁹ Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/4e23p7xs> (2023. 04. 17.)

vonatkozóan. Mint az a korábbiakban vázolt százalékos arányok alapján is megállapítható, a szexuális bűncselekményeket elkövetők legnagyobb hányada nagykorú férfi, így ebből következik, hogy a sértettek zöme fiatalos nő/lány.⁵⁰

Összehasonlításképpen, ezeket az adatokat összevetve korábbi, ugyanebben a témában felmerült kutatásokkal, kijelenthető, hogy érdemi változás nem történt az elmúlt évek során, sem áldozattani szempontból, sem pedig a regisztrált elkövetett bűncselekmények számában.⁵¹

Az összevetéshez más hazai statisztikákat is felhasználtunk.⁵² Az általános statisztikák közül számunkra kiemelkedően fontosak az Egységes Rendőrségi és Ügyészeti Bűnügyi Statisztikában (EÜRBS) található adatok, amely 1998 és 2002 között vizsgálta az ismertté vált bűncselekmények sértetteinek számát.⁵³ Ez alapján megállapítható, hogy ebben az öt évben a nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma a többi bűncselekményhez képest (például vagyon, vagy személy elleni bűncselekmények) elenyésző, tehát ezek a legkevésbé ismertté váltak. 1998-2002 között 3184 sértettet számláltak az ismertté vált nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében, mely a látencia szempontjából kivételként hagy maga után. Ez a 2002-es kutatás volt ezen deliktumok témájában az utolsó legnagyobb kutatás, így azóta csak a BSR-ben található statisztikákra lehet hagyatkozni.⁵⁴ A Legfőbb Ügyészség "Tájékoztató a 2014. évi bűnözésről" című tájékoztatójában 1995 és 2014 között vizsgálja a regisztrált bűncselekmények számát.⁵⁵ A regisztrált nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma 1995 és 2014 között 79672. Éves szinten 1995 és 2014 között 1200 és 2200 között mozgott ezen bűncselekmények ismertté vált száma, ám 2004 és 2008 között növekedés mutatható be. 2005 és 2008 között meghaladta a 10.000-et az évi ismertté vált bűncselekmények száma.⁵⁶ Ezt a változást szemléletileg a 6. ábra.⁵⁷ A tájékoztatóban feltüntetett többi bűncselekményhez képest tisztán látható, hogy a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma és ennek megoszlása jóval kevesebb,

⁵⁰ Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/3t3vzcsy> (2023. 04. 22.)

⁵¹ Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/4e23p7xs> (2023. 04. 19.)

⁵² Országos Kriminológiai Intézet: Áldozatok és vélemények I. Budapest, 2004. Az összevetéshez áttekintettük az Országos Kriminológiai Intézet által 2004-ben kiadott Áldozatok és Vélemények című könyvet, melyben Barabás Andrea Tünde Általános viktimológia, látencia című írásában több statisztikai adat is rendelkezésre áll.

⁵³ Magyarország ügyészsége – statisztikai adatok <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/> (2023. 04. 17.)

⁵⁴ Magyarország ügyészsége – statisztikai adatok <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/> (2023. 04. 22.). Tájékoztató a 2014. évi bűnözésről, 8. számú tábla

(http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf?fbclid=IwAR0ebico1yLkP9HvjCzFpv_CXa5-VB1v0oK8WBg%20GgTWEgja5CfBcEKcOE) (2023. 04. 22.)

⁵⁵ Tájékoztató a 2014. évi bűnözésről

(http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf?fbclid=IwAR0ebico1yLkP9HvjCzFpv_CXa5-VB1v0oK8WBg%20GgTWEgja5CfBcEKcOE) (2023. 04. 17.)

⁵⁶ *Mezőőr*: i. m. 225. o.

⁵⁷ 6. ábra: Tájékoztató a 2014. évi bűnözésről – 8. számú tábla

(http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf?fbclid=IwAR0ebico1yLkP9HvjCzFpv_CXa5-VB1v0oK8WBg%20GgTWEgja5CfBcEKcOE) (2023. 04. 24.)

mint például a közlekedési bűncselekmények vagy a szándékos emberölések és a szándékos testi sértések számának esetében.⁵⁸

IV.2. Európai Unió statisztikák, felmérések

Az Eurostat legfrissebb bűnügyi és büntető igazságszolgálati statisztikái 2008 és 2014 közötti időszakból ismertetik az Európai Unió területén nyilvántartásba vett bűncselekményeket. A hatóságok által nyilvántartásba vett erőszakos szexuális bűncselekmények körébe az erőszakos közösülések és egyéb szexuális támadások tartoznak: mivel ezen bűncselekmények szabályozása és dogmatikai háttere is tagállamonként eltérő, ezért az Eurostat a következő két gyűjtőfogalom használatára szorítkozik. Az Eurostat megfogalmazása alapján:

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma, 1995–2014

Év	A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények ¹		ebből:					
			szexuális erőszak ²		szeméremértés		gyermekpornográfia ³	
	száma	számának változása (1995 = 100%)	száma	számának változása (1995 = 100%)	száma	számának változása (1995 = 100%)	száma	számának változása (2002 = 100%)
1995	1 543	100,0	645	100,0	279	100,0	x	x
1996	2 199	142,5	686	106,4	248	88,9	x	x
1997	1 554	100,7	640	99,2	267	95,7	x	x
1998	1 532	99,3	583	90,4	269	96,4	x	x
1999	1 751	113,5	543	84,2	283	101,4	x	x
2000	2 038	132,1	498	77,2	269	96,4	x	x
2001	1 396	90,5	506	78,4	331	118,6	x	x
2002	1 451	94,0	515	79,8	289	103,6	144	100,0
2003	1 345	87,2	535	82,9	289	103,6	80	55,6
2004	7 130	462,1	565	87,6	341	122,2	5 832	4 050,0
2005	12 854	833,1	642	99,5	363	130,1	11 489	7 978,5
2006	16 430	1064,8	479	74,3	251	90,0	15 183	10 543,8
2007	10 943	709,2	468	72,6	223	79,9	9 934	6 898,6
2008	3 046	197,4	489	75,8	327	117,2	1 846	1 281,9
2009	1 842	119,4	525	81,4	239	85,7	721	500,7
2010	1 691	109,6	586	90,9	258	92,5	519	360,4
2011	1 200	77,8	462	71,6	273	97,8	168	116,7
2012	1 875	121,5	506	78,4	353	126,5	661	459,0
2013	6 457	418,5	502	77,8	337	120,8	5 225	3 628,5
2014	1 395	90,4	391	60,6	467	167,4	142	98,6

1) A Btk. XIX. fejezetének megfelelő csoportosítás szerint.

2) A számítás a Btk. 197. §-ához igazodik, amely – megkövetésekkel – megfelelő a korábbi Btk. 197–198. §-ában foglaltaknak (Erőszakos közösülés, Szemérem elleni erőszak).

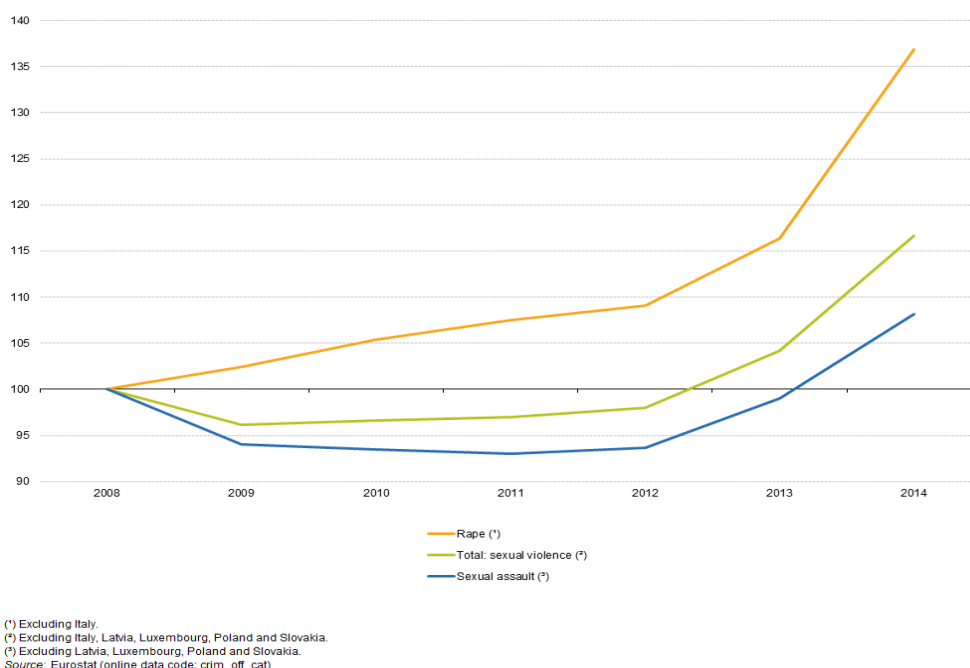
3) A korábbi Btk. szerint a bűncselekmény megnevezése tiltott pornográf felvétellel visszaélés.

6. ábra: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma, 1995-2014.

„Az erőszakos közösülés („rape”) definíció szerint az érvényes beleegyezés nélküli szexuális közösülést jelenti, a szexuális támadás pedig az erőszakos közösülésnek nem minősülő erőszakos szexuális cselekmény. A szexuális támadásba („sexual assault”) beletartozik a nem kívánt szexuális aktus, a szexuális aktus kísérlete, illetve az erőszakos közösülésnek nem minősülő, kéretlen szexuális figyelemmel járó érintkezés vagy kommunikáció. Ugyancsak beletartozik a szexuális bántalmazás testi kontaktussal vagy anélkül, beleértve a kábítószerrel elősegített szexuális támadást, a házastárs ellen, akarata ellenére elkövetett szexuális támadást, a magatehetetlen személy elleni szexuális támadást, a nem kívánt érintést vagy tapogatást, zaklatást és

⁵⁸ Mezőfi. i. m. 225. o.

szexuális jellegű fenyegetéseket.”⁵⁹

7. ábra: A rendőrség által nyilvántartásba vett erőszakos bűncselekmények száma, EU-28.⁶⁰

A 25 tagállamból rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban (2008-2014) a nyilvántartásba vett erőszakos szexuális bűncselekmények összesített száma 16,6 %-kal nőtt. Szükséges azonban ismételtlen kihangsúlyozni, hogy ezek a nyilvántartásba vett bűncselekmények, és ezek esetében is csakúgy, mint hazánkban, magas látenciáról beszélhetünk. A legnagyobb növekedés 2013-14-ben volt tapasztalható, csak 2014-ben 12,2%-kal nőtt az erőszakos szexuális bűncselekmények száma az Európai Unió területén. Ehhez nagymértékben hozzájárult az akkor még tagállamban, az Egyesült Királyságban tapasztalható növekedés.

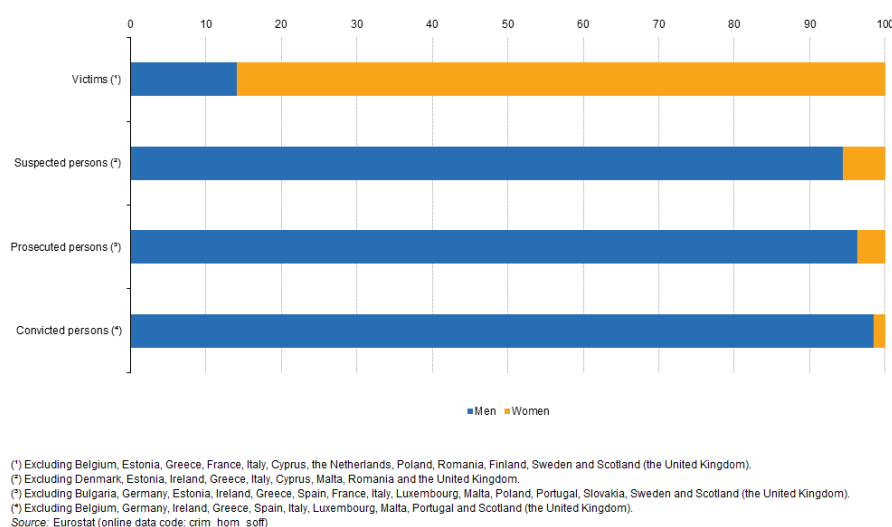
Erőszakos közöszülés (*rape*) bűncselekményét tekintve a vizsgált időszakban egy még gyorsabb ütemű növekedés látható, ez a 2014-es év végére elérte a 36,9%-ot (megemlítendő azonban, hogy ebben az esetben már 29 tagállamból állnak rendelkezésre adatok). A szexuális támadások (*sexual assault*) grafikonja kissé másként alakult. A 2008-as évtől egészen a 2011-es év végéig csökkenő tendenciát mutattak ezek a deliktumok (egy Németországban történt nagy visszaesésnek köszönhetően), amelyet 2012-ben egy fordulóponthoz követt. Innentől a 2013-as évig enyhe (5,7 %), 2014-től intenzívebb (9,7%) növekedés következett be, azonban ez még így is elmarad a feljebb taglalt erőszakos közöszülés (*rape*)

⁵⁹ Eurostat – Statistics Explained. Archive: Bűnügyi Statisztika. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Crime_statistics/hu&oldid=344667 (2023. 04. 17.)

⁶⁰ 7. ábra: Eurostat – Statistics Explained. Archive: Bűnügyi Statisztika. 3. ábra: A rendőrség által nyilvántartásba vett erőszakos szexuális bűncselekmények száma, EU-28, 2008-14. <https://tinyurl.com/363zw7c7> (2023. 04. 22.)

növekedési rátájától.⁶¹

A bűncselekmények nemek közötti megoszlását tekintve elmondható, hogy az erőszakos szexuális bűncselekmények terén jelentős az eltérés az áldozatok, a gyanúsítottak, a büntetőeljárás alá vont és ténylegesen elítélt személyek között. Ebben az esetben azonban az Eurostat statisztikája már nem teljes mértékben reprezentatív, hiszen sok tagállamban (és ebbe a nagyobb lakosságszámú tagállamok is beletartoznak) nem készült felmérés ezen deliktumok tekintetében a nemek közötti megoszlásról. A rendelkezésre álló adatokból a következők derülnek ki: a szexuális erőszak áldozatai túlnyomó többségben nők (85%), míg a bűncselekmények elkövetésével gyanúsítottak 95%-a, az eljárás alá vont személyek 97%-a, és az elítélt személyek 98%-a volt férfi.⁶² Ezt szemlélteti a következő ábra.⁶³

8. ábra: A rendőrség által nyilvántartásba vett erőszakos bűncselekmények száma jogállás és nem szerint, EU-28, 2014.

V. Az áldozattá válás lehetséges okai és következményei

V.1. Az áldozatok szociodemográfiája

A szexuális bűncselekmények sértettjei szempontjából fontos kitekinteni az áldozatok családi, gazdasági, társadalmi környezetére ahhoz, hogy jobban megértsük az áldozat háttérének és a sértetté válásnak az összefüggéseit. Ezen összefüggések vizsgálatakor a következő körülményeket vesszük figyelembe: nem és kor szerinti megoszlás, családi állapot, lakóhely.⁶⁴

Mint ahogyan az a korábban ismertetett statisztikából is látszik, a szexuális bűncselekmények

⁶¹ Eurostat – Statistics Explained. Archive: Bűnügyi Statisztika. <https://tinyurl.com/363zw7c7> (2023. 04. 17.)

⁶² Eurostat – Statistics Explained. File: Police-recorded sexual violence offences by legal status and by sex, EU-28, 2014 (% of total) YB16 II.png. <https://tinyurl.com/4e4szbp5> (2023. 04. 17.)

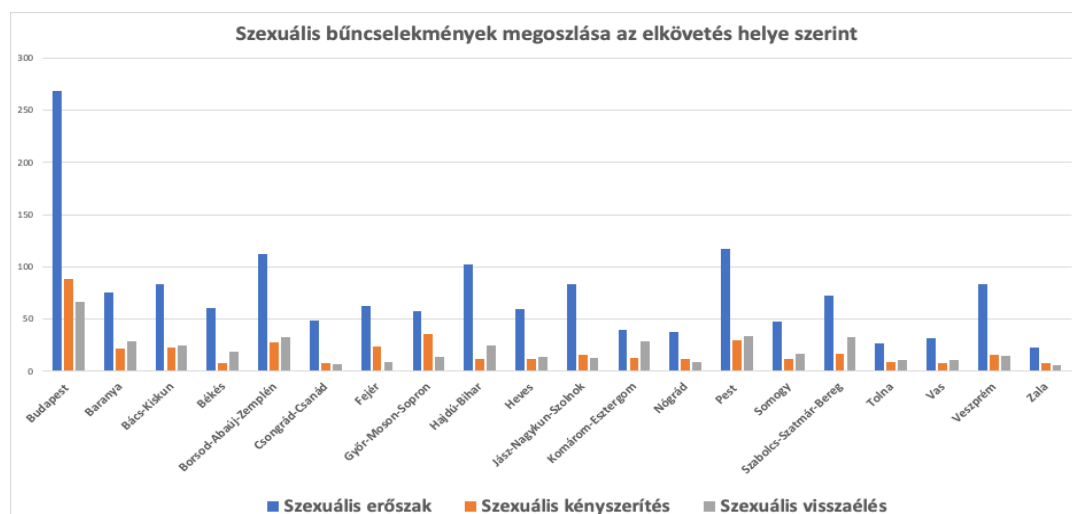
⁶³ 8. ábra: Eurostat – Statistics Explained. Archive: Bűnügyi Statisztika. 4. ábra: A rendőrség által nyilvántartásba vett erőszakos szexuális bűncselekmények száma jogállás és nem szerint, EU-28, 2014. <https://tinyurl.com/45f27k9d> (2023. 04. 22.)

⁶⁴ Országos Kriminológiai Intézet: Áldozatok és vélemények I. Budapest 2004. 162. o.

sértettjei az esetek 80%-ban nők, illetve életkor alapján az esetek 70%-ban 18. életévüket be nem töltött személyek sérelmére követték el ezen bűncselekményeket. Kiemelendő, hogy a legtöbb szexuális deliktumot az esetek nagy hányadában gyermekkorúakkal vagy időskorúakkal szemben követték el. Ennek magyarázata lehet az, hogy az elkövetők sok esetben olyan áldozatot választanak ki, akivel szemben számottevő testi fölényrel rendelkeznek, illetve akiket könnyű szexuális cselekményre kényszeríteni.⁶⁵

Tekintettel arra, hogy a sértettek nagy százaléka 18 éven aluli, a bűncselekmények elkövetése – ahogyan arra írásunkban már korábban kitértünk –, párkapcsolaton vagy családon belül történik.⁶⁶ Az elkövetés helye szerint, amely az esetek többségében megegyezik a sértett lakóhelyével, megállapítható, hogy országsszerte a legtöbb szexuális bűncselekményt Budapesten követik el. Ez betudható annak is, hogy Budapesten lakik az ország közel 20%-a, így magától értetődő ez az arány.⁶⁷

Ezt követi Pest megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Hajdú-Bihar megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Baranya megye. Ezzel szemben a legkevesebb ilyen jellegű deliktumot Tolna megyében, Zala megyében, Vas megyében és Csongrád-Csanád megyében követik el. Ebből látható, hogy az elmaradott és peremterületeken, illetve a gazdaságilag visszamaradottabb megyékben nagyobb a szexuális bűncselekmények elkövetésére való hajlam.⁶⁸

9. ábra: Szexuális bűncselekmények megoszlása az elkövetés helye szerint.⁶⁹

V.2. Az áldozati felelősség kérdése – elterjedt sztereotípiák

Az áldozati felelősség kérdésében az egyik legelterjedtebb és legjellemzőbb nézet az áldozathibáztatás. Ebben a kérdésben számos sztereotípiát látott már napvilágot. Ezek közül az első az, hogy az erőszakos

⁶⁵ Országos Kriminológiai Intézet: Áldozatok és vélemények I. Budapest 2004. 165. o.

⁶⁶ Országos Kriminológiai Intézet: Áldozatok és vélemények I. Budapest 2004. 167. o.

⁶⁷ Magyarország népességének száma <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html> (2023. 05. 07.)

⁶⁸ Elkövetések száma az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/bp954zxx> (2023. 04. 17.)

⁶⁹ 9. ábra: Szexuális bűncselekmények megoszlása az elkövetés helye szerint. <https://tinyurl.com/bp954zxx> (2023. 04. 22.)

közösülést, erőszakos cselekményre kényszerítést az áldozat provokálja/provokálta ki a viselkedésével vagy akár az öltözködésével. Ezzel szemben a statisztikák alapján a sértettek között nagy számban találhatóak fiatal gyermekek és idős felnőttek is. Ezáltal bármilyen korú és nemű nő, férfi vagy gyermek válhat áldozattá.⁷⁰ Egy esetleges célpont kiválasztásakor a közhiedelemmel ellentétben nincs jelentősége a küllemnek, vonzerőnek, kisugárzásnak, öltözködésnek.⁷¹ Virág György véleménye szerint: „*Jellemző, hogy ez a gondolkodás – az „áldozati felelősség” –, nem jelenik meg, vagy közel sem ilyen erővel, egyéb bűncselekményeknél, például: a zsebtárolásnál („ő tehet róla, miért vitt magával a zsebében annyi pénzt”), vagy a betörésnél („az ő hibája, mert nem volt erősebb zár az ajtón”), stb. Ezekben az esetekben az áldozattal való együttérzés, illetőleg az elkövető felelőssége egyértelmű, még akkor is, ha a sértett valóban nem volt kellően elővigyázatos.”⁷²*

Egy másik nézet szerint senkivel szemben sem lehet az akarata ellenére szexuális bűncselekményt elkövetni, ha az áldozat valóban teljes erejével tiltakozik a szexuális cselekmény ellen, akkor deliktum nem tud megvalósulni, kell, hogy legyen legalább egy minimális konszenzus a sértetti részről. Ebből következne, hogy ha volt szexuális aktus, akkor ott nem lehetett valódi ellenállás. A valóság ezzel szemben az – ahogyan az a fentebbi statisztikákból is látszik –, hogy az erőfölénnyel rendelkező fél (legtöbb esetben felnőtt férfiak) könnyűszerrel felülkerekednek azokon a nőknél és gyermekeken is, akik minden erejükkel ellenállnak és védekeznek a támadás ellen. A félelem és a fenyegetés mértékétől függetlenül bárkit bármikor megbéníthat, olyan dolgok túrésére vagy elszenvadására kényszeríthet, amely külső szemlélő számára érthetetlen lehet. A félelem, amit az áldozatok ilyenkor átélnek, lehet olyan elemi erejű, hogy a számukra az adott helyzetben a legjobb menekülés az, ha hagyják megtörténni a szexuális cselekményt.⁷³

Egy harmadik nézet szerint, amelyre leginkább napjainkban irányul kiemelt figyelem, az sértettek gyakran állítják valótlanul, hogy szexuális bűncselekmény áldozataivá váltak. Ennek hátterében legtöbbször az áll, hogy a másik féllel szemben a vélt vagy valós sérelmeikért ily módon állnak bosszút. Ebből adódik, hogy a hamis feljelentések száma szexuális bűncselekmények esetében viszonylagosan magasnak mondható.⁷⁴ Virág György álláspontja szerint „*Ez egyébként az egyik legszilárdabb, legelterjedtebb sztereotípiája, biztosra vehető, hogy ha bármilyen fórumon vagy beszélgetésben a szexuális erőszakról van szó, az áldozat hitelességének kérdése, a hamis vádaskodás a leghamarabb felmerülő problémák, kétségek egyike lesz. Ez azért is elgondolkodtató, s némi gyanúra okot adó, mert ugyanez a jelenség más bűncselekmények vagy devianciák megvitatásakor nem tapasztalható.”⁷⁵*

A következő sztereotípiák szerint az áldozatok akkor vannak kitéve a potenciális áldozattá válásnak, ha éjszaka, nem biztonságos helyeken (pl. elhagyatott utcán) egyedül vannak. Ezzel szemben több

⁷⁰ Virág György: A szexuális erőszak áldozatai. PhD értekezés. Miskolc 2001. 53. o.

⁷¹ Uo.

⁷² Uo.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Virág: A szexuális... 54. o.

külföldi és hazai statisztika is tanúsítja, hogy a szexuális támadások nagy részét nem nyilvános helyeken, nyílt utcán követik el, hanem az áldozat otthonában, vagy pedig különböző magánlakásokon. Ez ismét egy áldozathibáztató hozzáállás.⁷⁶

Véleményünk szerint mindezen sztereotípiákkal ellentétben kijelenthető, hogy az esetek túlnyomó részében az áldozat külső ismertetőjegyei és viselkedésmódja vajmi kevés szerepet játszanak abban, hogy valóban egy szexuális bűncselekmény sértettjévé váljon.

V.3. A szexuális bűncselekmények következményei

Mint a legtöbb bűncselekmény esetében, a szexuális bűncselekmények áldozatai is elszenvednek érzelmi és fizikai sérelmet is. Ha adott személy ellen erőszakkal vagy annak fenyegetésével követik el a bűncselekményt, az áldozatok kiszolgáltatott, megalázó és védtelen helyzetben vannak. Például szexuális erőszak esetében, az áldozat egy beszűkült tudatállapotba kerül, gondolatai kizárólagosan a támadás elhárítása/átvészelése körül forognak. Ezen deliktumok legtöbbször súlyos megrázkódtatást, traumát okoznak. Az, hogy az áldozat ezt a későbbiekben hogyan tudja feldolgozni vagy kezelni, személyenként változó, kortól, személyiségtől, korábbi tapasztalataitól vagy a bűncselekmény súlyosságától függ. Az elkövetett bűncselekmény után számos testi, lelki és viselkedéses tünet jelenhet meg az áldozatokat illetően. Ezeket a tüneteket és változásokat a szakirodalom poszttraumás stresszszindrómának nevezi.⁷⁷

A testi tünetek közé a következők sorolhatóak: nők esetében menstruációs zavarok, étvágytalanság, hányinger, súlyvesztés, alvászavar, álmatlanság, rémálmok, gyengeség, rossz közérzet stb.⁷⁸ Általában a fizikai jellegű panaszok jelennek meg először, és sokszor ezek tűnnek el a leghamarabb. Jelzőértékűek, hiszen ezekkel a panaszokkal gyakran keresnek fel orvost, aki akár az első személy lehet, aki tudomást szerez az esetről.⁷⁹

Pszichés változások a következők lehetnek: nyomott hangulat, depresszió, szorongás, sírás, fóbiák (többnyire az erőszakos cselekménnyel kapcsolatosak), visszaemlékezések, újraélések, váratlan emléketörések, csökkent szexuális örömképesség, szexuális zavarok.⁸⁰

Mindezen felsorolások mellett megemlíthető, hogy a legtöbb áldozat az elkövetővel szemben nem él át intenzív haragot vagy bosszúvágyat, agressziót, ehelyett ezeket az érzéseket önmaga ellen fordítja, gyakran megjelenik az önvád és a bűntudat.⁸¹

VI. Nemzetközi kitekintés, működő alternatívák

⁷⁶ *Virág*: A szexuális... 55. o.

⁷⁷ *Virág*: A szexuális... 62. o.

⁷⁸ *Virág*: A szexuális... 63. o.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ *Virág*: A szexuális... 62-63. o.

⁸¹ *Virág*: A szexuális... 64. o.

Napjainkban az online tér és a közösségi média újabb kommunikációs platformot hozhat és hoz is létre annak érdekében, hogy a szexuális bűncselekmények áldozatai a velük történeteket megoszthassák. Ezzel biztathatnak másokat is arra, hogy traumájukat ne titkolják el és ne fojtsák magukba, hanem merjenek segítséget kérni. A *Me Too* 2017 októberében indult kampány az Amerikai Egyesült Államokból. A mozgalom azokat az embereket, főként nőként képviseli, akik a szexuális zaklatásukról és támadásukról világméretű vitát indítottak el. A kampány lehetőséget ad arra, hogy az emberek ne magukat hibáztassák egy-egy szexuális bűncselekmény miatt, merjenek bizalommal fordulni a hatóságok felé, és ne egyedül kelljen átvészelnük ezt a számukra megterhelő időszakot.⁸²

A mozgalom hatásai hazánkban is megjelentek, a témához kapcsolódó weboldalak például a beszéljrola.hu, vagy a megeroszakoltak.blog.hu. Ezen oldalakon az áldozatok megoszthatják élményeiket, ezzel is könnyítve lelki terhüket. Fontos azonban kiemelni ezen mozgalom és jelenség árnyoldalát is: sokan szenzációhajhász és valótlán tényeket állítva igyekeznek saját maguk számára hasznot hajtani, vagy másokat rossz színben feltüntetni. Erre kiváló példa, és a téma relevanciáját igazolja a Depp vs Heard per, amelyet több tízmillióan követtek figyelemmel világszerte.⁸³ Mindezek ellenére, véleményünk szerint a *Me Too* kampány egy megfelelő alapot biztosíthat arra, hogy az áldozatok egy kevésbé formális úton elindulva megkezdjék az elkövetők felelősségre vonását.

A hagyományos rendőrségi út mellett hazánkban számos olyan segélyszervezet működik, amelyeknek célja a szexuális bűncselekmények áldozatainak segítése, amelyekhez bármikor bizalommal fordulhatnak. A probléma az, hogy ezeket a segélyszervezeteket, annak ellenére, hogy egyesek már évek óta léteznek és rendelkezésre állnak, mégsem ismerik olyan széleskörűen, mint az elvárható lenne. Rengeteg szerv, egyesület, alapítvány van, a legtöbb rendelkezik online weboldallal is, ami segíti a könnyebb hozzáférést ezen szervezetek tartalmához és céljához. Ilyen szervezet például – a teljesség igénye nélkül–: a Patent,⁸⁴ a Nane,⁸⁵ Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány,⁸⁶ de itt említhető akár a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is.⁸⁷ Fontos kitérni arra, hogy amint arról korábban is írtunk, a szexuális bűncselekmények nagy részét fiatal- és gyermekkorúak sérelmére követik el, ebben az esetben fontos a közreműködő orvosok, pedagógusok, iskolapszichológusok munkája is. Sok esetben ők azok, akik elsőkézből értesülhetnek a gyermekeket ért atrocitásokról, és megtehetik a szükséges intézkedéseket.⁸⁸

Végül fontos beszélni a már korábban is említett hatóságokról, és a velük szembeni bizalom hiányáról. Mint a szexuális bűncselekmények körében felmerülő látencia egyik legsúlyosabb oka,

⁸² Kun Viktória: METOO – hol vagyok én? http://klartexte.elte.hu/kun-viktoria.html?fbclid=IwAR32W_cEP15t23309y7D9hMOD7wqtRzbrtUDUdftrIbd6UEyKnGP9tZFoNZs (2023. 04. 18.)

⁸³ NBC News: Johnny Depp and Amber Heard defamation trial: summary and timeline. <https://www.nbcnews.com/pop-culture/pop-culture-news/johnny-depp-amber-heard-defamation-trial-summary-timeline-rcna26136> (2023. 04. 18.)

⁸⁴ Patent Egyesület. <https://www.patent.org.hu> (2023. 04. 18.)

⁸⁵ NANE Egyesület. <https://nane.hu> (2023. 04. 18.)

⁸⁶ Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. <https://hintalovon.hu> (2023. 04. 18.)

⁸⁷ Magyar Máltai Szeretetszolgálat. <https://maltai.hu> (2023. 04. 18.)

⁸⁸ *Mezőfi*: i. m. 230. o.

elvárható lenne, hogy ezzel a jelenséggel kapcsolatban változások történjenek – mind a hatóság, mind pedig a társadalom részéről. A rendőrség, amely ennek az intézményrendszernek a legfontosabb eleme, egy olyan intézmény, amelynek célja a közbiztonság megteremtése és a polgárok védelme.⁸⁹

A bizalomhiány legfőbb oka, hogy a rendőrség anélkül várja el az együttműködést az állampolgároktól, hogy átfogóan ismertetné azok jogait és kötelezettségeit, illetve a munkájukra vonatkozó szabályait.

Ezt a különböző kommunikációs csatornák (televízió, internet, közösségi média) bevonásával és az ezeken keresztül történő kommunikáció fejlesztésével lehetne megtenni. Ezáltal a hivatalos szervek is közelebb kerülnének az állampolgárokhoz, azok pedig könnyebben kiépítenék a bizalmi viszonyt.⁹⁰ Ilyen megoldást jelenthetne az angolszász mintára épülő rendszer, a “reassurance policing”, azaz bizalomépítő rendőrség. Ennek lényege, hogy a rendőrség munkáját a társadalom elvárásaihoz igazítsák.⁹¹

VII. Összegzés, de lege ferenda javaslatok

Elsőkörben a jogi eszköztárat áttekintve megoldást jelenthetne a szexuális bűncselekmények problémájára az Isztambuli Egyezmény ratifikálása. Az Európai Unió Tanácsa sajtóközleménye szerint: „Az isztambuli egyezmény az első olyan nemzetközi eszköz, amelynek célja a nők elleni erőszak felszámolása azáltal, hogy átfogó jogi és szakpolitikai intézkedéseket határoz meg az ilyen erőszak megelőzésére, valamint az áldozatok védelmére és megsegítésére. Ezek közé tartoznak az adatgyűjtésre, a tudatosításra, a nők elleni erőszak bűncselekményé nyilvánítására és a segítő szolgáltatások nyújtására vonatkozó intézkedések. Az egyezmény emellett a menekültügy és a migráció területén jelentkező nemi alapú erőszak problémájával is foglalkozik.”⁹² Az egyezmény további céljai közé tartozik még többek között a nők védelme az erőszak minden formájával szemben, a nők és a férfiak közötti tényleges egyenlőség elősegítése, átfogó keret, szakpolitikák és intézkedések megtervezése a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak minden áldozatának védelme és segítése érdekében.⁹³ Magyarország az Isztambuli Egyezményt 2014 tavaszán aláírta, de törvénybe nem iktatta; ez azonban szükséges lenne, mivel ezzel válik az egyezmény jogilag is kötelezővé.⁹⁴

Másodsorban szükséges lenne a hazai büntetőeljárás törvény módosítása is az Isztambuli

⁸⁹ LESZ Ferenc: A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?). Nemzetbiztonsági Szemle 2015/1. sz. 26-51. o.

⁹⁰ Mezőfi: i. m. 229. o.

⁹¹ Reassurance policing. <https://www.edgehill.ac.uk/departments/academic/law/research/police-research-unit-pru/reassurance-policing/> (2023. 04. 18.)

⁹² Az EU Tanácsa: A nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelem: a Tanács az isztambuli egyezmény megkötéséhez az Európai Parlament egyetértését kérte. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/02/21/combating-violence-against-women-council-requests-the-consent-of-the-european-parliament-to-conclude-the-istanbul-convention/> (2023. 04. 18.)

⁹³ Az Isztambuli Egyezmény szövege magyar nyelven. <https://nokert.hu/sze-20160720-0010/1466/1/az-isztambuli-egyezmény-szövege-magyar-nyelven> (2023. 04. 22.)

⁹⁴ Uo.

Egyezmény szerinti intézményrendszer bevezetéséhez. Az 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról ugyanis rendelkezik arról, hogy pszichológus szakértők és szaktanácsadók is részt vegyenek a tárgyaláson, azonban csak mint jelenlevők. Ez még önmagában nem elégséges ahhoz, hogy érdemben hozzájáruljanak a sértettek lelki felépüléséhez, és az esetleges másodlagos viktimizáció megakadályozásához.⁹⁵

Harmadrészt pedig megoldást jelenthetne a másodlagos prevenció problémájára egy megfelelően strukturált és kiépített menedékhely-rendszer létrehozása. Korinek László gondolataival élve: *„családon belüli erőszak áldozatainak védelmében fontos szerepet töltenek be a menedékhelyek, amelyek azonban Magyarországon nem működnek megfelelően. Csupán 122 igénybe vehető férőhelye van az országban és ebből csak 28 van titkosított címen. A nemzetközi normáknak és elvárásoknak Magyarország 1000 férőhely biztosításával kellene eleget tennie. Ráadásul a nők alapszabályként csak maximum 60 napig maradhatnak a menhelyeken és csak a gyermeket anyák kérhetnek hosszabbítást”*.⁹⁶ Ezen intézményrendszer kiépítése és nemzetközi normáknak való megfeleltetése szintén hozzájárulna a szexuális bűncselekmények áldozatszámának csökkenéséhez.⁹⁷

Véleményünk szerint, az Isztambuli Egyezmény ratifikálásával, és a már fentebb felsorolt jogi és nem jogi intézkedések és külföldi alternatívák alkalmazásával lehetséges lenne csökkenteni a hazánkban elkövetett szexuális bűncselekmények számát, azok látenciáját, és az áldozatok számára okozott súlyos sérelmek mértékét.

⁹⁵ *Mezőfi*: i. m. 242. o.

⁹⁶ *Virág* György – *Kulcsár* Gabriella – *Rosta* Andrea: Erőszakos Bűnözés. In: *Kriminológia*. (szerk. Borbíró Barbara – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós). Wolters Kluwer, Budapest 2016. 584. o.

⁹⁷ *Mezőfi*: i. m. 242. o.